

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRILIGI

ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALÍQ
INSTITUTI

“Tasdiqlaymiz”
Oqiw isleri bo'yicha prorektor
w.w. p. *A. Abdullayev*
2024-jil *20*

HÁZIRGI QARAQALPAQ ÁDEBIY TILI (FONETIKA)
PÁNI BOYÍNSHA

(keshki tálim 1-kurslar ushın)

Bilim tarawı:	100000 – Gumanitar
Tálim tarawı:	110000 –Pedagogika
Tálim baǵdarı:	60110800 – Ana tili hám ádebiyatı (qaraqalpaq tili hám ádebiyatı) keshki tálim

NÓKIS – 2024

Modul sillabusı

60110800 – Ana tili hám ádebiyatı (qaraqalpaq tili hám ádebiyatı)

Pán/modul:	Házirgi qaraqalpaq tili. (Fonetika)
Pán/modul túri:	Májburıy pán
Pán/modul kodi:	HQÁT1123456726
Jil:	4
Semestr:	2
Tálim forması:	Keshki
Shınıǵıwlar forması hám semestrge ajratılǵan saatlar:	120
Lekciya	12
Ámeliy shınıǵıwları	22
Laboratoriya shınıǵıwları	-
Óz betinshe tálim	86
Kredit muǵdarı:	4
Bahalaw forması:	Sınaw hám imtixan
Kurs tili:	Qaraqalpaq

1. Pán/modulnıń maqseti (MM)

F/MM1	<p>“Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili” kursı boyınsha dúzilgen baǵdarlama Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutu qaraqalpaq tili hám ádebiyatı fakulteti (bakalavriat basqıshı) ushın arnalǵan. Onda házirgi qaraqalpaq tiliniń strukturalıq hám sistemalıq qásiyetleri, tariyxıy tamırları hám dialektologiyalıq tiykarları, fonetikalıq hám fonologiyalıq, grafikalıq hám orfografiyalıq sistemaları, aytıw normaları, sózlik baylıǵı, leksikalıq, morfologiyalıq hám sintaksislik qurılısları, olardıń rawajlanıwı boyınsha teoriyalıq bilimler berip barıladı.</p> <p>Pándi oqıtıwdaǵı maqset - bakalavriyat studentlerdi til norması máselelerine, ádebiy til hám milliy til, ádebiy til hám dialektler, ádebiy til hám jargon-argolar, ádebiy til hám funktsional stillerdiń bir-birine baylanıslı bolǵan teoriyalıq bilimler menen qurallandıruw, sol bilimlerde tayanǵan jaǵdayda házirgi qaraqalpaq tiliniń strukturalıq, mazmunlıq hám wazıypalıq ózgeshelikleri, awızeki hám jazba formaları haqqında maǵlıwmat beriw;</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarawǵa tiyisli ádebiyatlar menen islesiw, tiykarǵı túsiniqter, terminler hám teoriyalıq ulıwmalastırıwshı jaǵdaylar menen tanıstırıw bolıp tabıladı. - házirgi qaraqalpaq ádebiy tili pániniń wazıypaları til ierarxiyasındaǵı fonetiaklıq-fonologiyalıq, leksikalıq, semantikalıq hám grammatikaǵa baylanıslı birliklerdiń ádebiy til ushın norma bolǵan hám bolmaǵan belgi ózgesheliklerin salıstırıp úyreniw, talqıǵa alıw, bul tarawdaǵı geypara máselelerdi anıqlaw, bular boyınsha kónlikpe hám mamanlıq payda etiwdan ibarat.
--------------	---

2. Pánni ózlestiriw ushın zárúr bashlangısh bilimler

1	talabalardıń awızeki hám jazba sawatlılıǵın asırıw, durıs sóylewin jetilistiriw, usı maqsette orfografiyaǵa, orfoepiyaǵa tereń názer awdarıw, qollanıwdaǵı (Kirill hám latin) qaraqalpaq jazıwların ózine tán táreplerin ózlestiriw tiykarında eki jazıwdıń orfografiya qaǵıydaların parıqlay alıwı, til bilimniń hár bir bólimleri boyınsha mektep baǵdarlamalarına jaqınlastırılǵan haldaǵı maǵlıwmatlarǵa iye bolıw.
----------	---

3. Tálim nátiyjeleri (TN)

TN1	fonetikani oqıtıwda zamanagóy hám innovacijalarnı en jaydırıw ushın zárúr bolatuǵın bilim hám kónlikpeler
TN2	fonetika sabaǵında zamanagóy tálim qurallarınan paydalanıw
TN3	zamanagóy talaplar tiykarında fonetika pánin nátiyjeli shólkemlestiriw jolların izlew
TN4	tálim tarawındaǵı soǵı innovacijalıq xızmet túrlerinen paydalanıw
TN5	fonetika pánin oqıtıwda hám ilimiy izertlewler alıp barıwda qollanılatuǵın zamagóy usılları hám innovacijalıq texnologiyalardan xabardar bolıw
TN6	fonetikani oqıtıwǵa qoyılatuǵın házirgi zaman talaplardı biliwi
TN7	fonetikani pániniń mazmunı, qurakkarı, metodları hám formalarınıń dawamlılıǵın támiyinlew
TN8	shiniǵıwlarda tálim resurslarıtın nátiyjeli paydalanıw
TN9	oqıtıw mazmunına tiyisli xabarlardı qayta islew, ulıwmalastırıw hám olarǵa jetkerip beriw imkaniyatlarına iye bolıw
TN10	fonetika sabaǵında zamanagóy innovacijalıq hám pedagogikalıq texnologiyalardı qollanıw
TN11	fonetika sabaǵında zamagóy talaplar tiykarında sabaqlardı shólkemlestiriw qánigeligine iye bolıw
TN12	sabaq barısında zamanagóy usıl hám innovacijalıq kásiplik xızmetten paydalanıw
TN13	fonetikaniń soǵı jetiskenlikleri, sonday-aq, pániniń texnika hám óndiriste qollanıw boyınsha izertlewlerden xabardar bolıw
4. Pán / modul mazmunı	
Shınıǵıwlarforması: Lekciya (M) I semestr	
M1	Zamanagóy túrkiy izertlewlerdiń teoriyalıq izertlewleriniń nátiyjeleri (fonetika tarawı boyınsha) 2
M2	Túrkiy xalıqlar baylanısların baylanısların izertlewdiń teoriyalıq tiykarları 2
M3	Dawıslı hám dawıssız fonemalar, olardıń ayırması. Dawıslardıń fonetikalıq quramı Dawıslı hám dawıssız fonemalar. Dawıslardıń fonologiyalıq sıpatlaması. Dawıslardıń fonemalıq quramı hám sisteması. Diftonglar. Ayırım diftonglardıń quramı (ıy, iy, uw, úw). Ayırım ashıq diftonglardıń quramı (ye, o, ó). Dawıslı seslerdiń fonetikalıq sıpatlaması. 2
M4	Dawıslı seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası. Dawıslardıń artikulyaciyalıq jaqtan til aldı, til ortası hám aralas dawıslılar bolıp bóliniwi, akustikalıq jaqtan birinshi hám ekinshi formantlar jiyiligine qaray dawıslardıń bóliniwi. Dawıslardıń klassifikaciyası. 2
M5	Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası Dawıssızlardıń fonologiyalıq sıpatlaması. Dawıssızlardıń fonemalıq quramı, olardıń ózgeriw hám rawajlanıw tariyxınan maǵlıwmat. Dawıssız seslerdiń jasalıwı. Dawıssızlardıń fonemalıq sisteması. Qabatlasqan dawıssızlar. Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması. erinlik dawıssız fonemalar: b, p, w, m, v, f, til aldı dawıssızlar: t, d, s, sh, j, n, l, r, c til ortası dawıssız: y; til artı dawıssız fonemalar: q, d, k kishkene tillik: q, g, x, n kómekey h dawıssız fonemalarınıń klassifikaciyası. Qaraqalpaq tiliniń tiykarǵı nızamları. 2
M6	Singarmonizm qaraqalpaq tiliniń tiykarǵı nızamı. Buwin qurılısındaǵı singarmonizm. Dawıslılar singarmonizmi Qaraqalpaq tilinde singarmonizmiń tábiyatı. Buwin qurılısındaǵı singarmonizm. Singarmonizm hám jazıw. Singarmonizm niń fonologiyalıq xızmeti. Dawıslılar singarmonizmi. Tańlaw únlesligi hám erin únlesligi. Dawıssızlar singarmonizmi. Buwin

	quramındaǵı dawıssızlar singarmonizmi. Dawıssız fonemalardıń singarmonizmlik reńkleri.
2	
Shınıǵıwlar forması: Ámeliy shınıǵıw (A) I semestr	
A1	Fonetikanıń izertlew obekti, basqa ilimler menen baylanısı, tarawları, metodları.
A2	Dawıslı hám dawıssız fonemalar, olardıń ayırması. Dawıslardıń fonetikalıq quramı
A3	Dawıslı seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası.
A4	Dawıslı seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası.
A5	Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası
A6	Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası
A7	Singarmonizm qaraqalpaq tiliniń tiykarǵı nızamı.
A8	Bu wın qurılısındaǵı singarmonizm. Dawıslılar singarmonizmi
A9	Morfemalar shegarasındaǵı dawıssızlar singarmonizmi.
A10	Imla
A11	Orfoepiya

Óz betinshe tálim	
1	Seminar hám ámeliy shınıǵıwlarǵa tayarlıq kóriw hám úy tapsırmaların orınlaw 14 saat
2	Mashqalalı máseleler dúziw 14 saat
3	Berilgen dereklerde awdarma etiw 14 saat
4	Fonetikaǵa tiyisli berilgen tema boyınsha esse jazıw 14 saat
5	Ánjumanǵa tezis tayarlaw 16 saat
6	Berilgen tema boyınsha kurs jumısın jazıw 14 saat

Tiykarǵı sabaqlıq hám oqıw qollanbalar

№	Avtorlar	Ádebiyat ataması	Baspa jılı	Ádebiyattıń IROdaǵı shıfır	Ádebiyattıń IROdaǵı inventar dizimi
1.	Abdinazimov Sh.N., Pirniyazova A.Q., Shinnazarova S.J.	Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili. Fonetika. Leksikoogiya.	2018	+	50
2.	Dawletov A.	Til bilimi tiykarlar'	2013		50
3.	Dawletov A.	Házirgi qaraqalpaq tiliniń fonetikasi.	2012	Электрон	20

Qosımsha ádebiyatlar

1. Даўлетов А. Қарақалпақ тилинде сингармонизм. Нөкіс, 1993

Elektron derekler

1. <http://www.edu.uz>—Ózbekstan Respublikası Жоқары хám орта арнаўлы билимлендириў министрлиги saytı.
2. <http://www.uzedu.uz> – Ózbekstan Respublikası Халық билимлендириў министрлиги saytı.
3. www.pedagog.uz
4. <http://www.ziyonet.uz/>
5. <http://window.edu.ru/window/www.astronet.ru>

Studenttiń pán boyınsha ózlestiriw kórsetkishin qadaǵalaw etiwde kuyidagi mszonlar usınısetiladn:

a) 5 baha olınsh ushin studenttiń bilim dárejesi tómendegilerge juwap beriwi kerek:

- > pánniń maqseti hám mazmunın tolıq ashıp bere alsa;
- > pándegi temalardı bayanlawda ilimiylık hám logikalıq saqlanıp, ilimiy qátelik hám aljasıqlarǵa jol qoymas;

- > pın boyınsha usın materialların tırtıydaq yarım ırdıy ıdıyretı haqqında usın oyında sıwlelendıre alıa;
- > pın ıdıberında ıre betınıbe erkıń pıkırlaw qıbıletın sıwlelendıre alıa;
- > berılgen sorawlarǵa usın hım qıwıpańa jawap berıe alıa;
- > konspektqa paqa tayarlaǵan bolıa;
- > ıre betınıbe tapırılardıń tolıq hım usın bolıa;
- > pınǵe tıyılı ruızdar hım basqa normatıv-ıusapıy hıǵıetlerdı tolıq ıdelestırgen bolıa;
- > pınǵe tıyılı tıwılandan hım boyınsha ıdıy maqıla hım padan ıdeǵatǵan bolıa;
- > tıwıy procesıdeı tıwındıre bolıe;
- ı) 4 hım alıe usın studenttıń hım dırejesı tıwındırelerge jawap berıwı kerek:**
- > pınalı usapetı hım ruızınan tıwıngan, pınalı tıwılandı boyınshada ıdıy hım kıyıkalıq alıwıqlarǵa jal qıyınan;
- > pınalı ruızınan ıdeıy ıdıyretı tıwıngan bolıa;
- > pın boyınsha berılgen wırtıpa hım tapırılardı oqır programmasın ıdıberında sıqara;
- > pın boyınsha berılgen sorawlarǵa dıwı jawap berıe alıa;
- > pın boyınsha konspektın paqa tayarlaǵan bolıa;
- > pın boyınsha ırebetınıbe tapırılardıń tolıq sıqarǵan bolıa;
- > pınǵe tıyılı ruızdar hım basqa normatıv hıǵıetlerdı ıdelestırgen bolıa;
- ı) 3 hım alıe usın studenttıń hım dırejesı tıwındırelerge jawap berıwı kerek:**
- > pın haqqında alıwın tıwındıre tıe bolıa;
- > pınalı tıwılandı tıe ıdıberde kórsetıp, boyınshada usın alıwıqlarǵa jal qıyılın;
- > hım alıwı dıwı bolıwın;
- > pın boyınsha sorawlarǵa qıle jawaplar berıe;
- > pın boyınsha tekertı paqa ruızınan hım bolıe;
- g) tıwındırelerdeı jaǵdaylarda studenttıń hım dırejesın qıwındırelerdeı 2 hım ruız hım alıwı ruızın:**
- > pın boyınsha sıwıǵıwlarǵa tapırıl kılıwıngan bolıa;
- > pın boyınsha sıwıǵıwlarǵa tıyılı hım qıwıy oyında sıwlelendıre tıe bolıwın;
- > pın boyınsha tekertı hım alıwıqlarǵa kılıwıp alıwı usılıq tıwı;
- > pın boyınsha tekertı qıle hım alıwıqlarǵa jal qıyılın bolıa;
- > pınǵe tıyılı berılgen sorawlarǵa jawap berıe alıwın, pınalı hım alıwı.

Pın oqırılın haqqında maǵlıwmat

Bagdarlıwma awtarı:	M.D.Qurbanov – Qaraqalpaq tılı kafedrasın alıwın oqırılın, G.A.
E-mail:	muxtar_kurbanov@mail.ru
Makıeme:	Aǵrıyaz usındaǵı NMPİ Qaraqalpaq tılı kafedrasın

Bıl sılabas Aǵrıyaz usındaǵı NMPİ ruızınkelek pedagoǵıkalıq usıtın oqır-ruızınkelek kılının 2024-jı "29"-08-08 kılınatıw usıl protokolı ruızın tıwıyılın.

Oqır-ruızınkelek hım alıwı hım alıwı

A. Abdiev

Tıwıy tıwı fakulteti dekanı:

B. Duxıtoz

Qaraqalpaq tılı kafedrasın hım alıwı:

E. Alıwıtoz

Qaraqalpaq tılı kafedrasın oqırılın:

M. Qurbanov